

05 La Construcció de la Capella dels Dolors a la parroquial de Blanes (1731-1740)

per Gabriel Martín Roig

“Vulgui nostra piadossíssima mare que tot sigui estat a major gloria sua aquí prego que per sa divina intercessió nos alcance de son amabilissim fill lo descans etern del paradís en premi dels molts treballs y fatigues tant imponderables que tots havem tingut en lo diseny de la fàbrica de dita capella.”

Amb aquestes paraules Fèlix Boter, prevere i rector de la parròquia de Santa Maria de Blanes, conclou una extensa i detallada crònica que apareix discretament inserida entre els fulls del llibre de baptismes de la parròquia dels anys 1713-1740¹. Componen un text de 14 pàgines on l'autor recull tot el procés constructiu de la capella de Nostra Senyora del Dolors, adjacent a l'església parroquial de Blanes, des del dia en què es diposità la primera pedra fins a la consecució final de l'obra. Si bé és habitual trobar en els llibres sacramentals de les parròquies petites referències o anotacions descriptives d'esdeveniments històrics puntuals, no ho és tant poder llegir un text d'aquesta extensió i redactat amb tant entusiasme. De tota manera, les ironies del destí han fet que s'hagi d'agrair que l'autor hagués escollit aquest llibre per registrar aquest valuós document, ja que els llibres de l'obra de Santa Maria de Blanes (que acostumaven a contenir anotacions més folgades), s'han perdut irremissiblement. Gràcies a això, podem gaudir d'una crònica que no només recull el procés d'execució de les obres, sinó que posa de manifest la tenacitat i generositat dels blanencs de l'època per a dur a terme aquesta empresa: les contribucions econòmiques per a la construcció de l'edifici, la participació d'artistes en la seva ornamentació i lluitament, les dificultats per fundar la confraria dels Dolors i una descripció de les festes que tingueren lloc durant la seva consagració. Tot plegat, ens permet entendre millor el teixit associatiu i cultural d'aquesta vila durant la primera meitat del segle XVIII.

La pregunta que cal fer-se abans d'entrar en matèria és per què Fèlix Boter va escollir el llibre de baptismes de la parròquia com a dipositari d'aquest text. L'explicació, la trobem en el propi text. De la seva lectura, se'n transcriu que la construcció de la capella de la Verge dels Dolors fou una obstinació, un anhel personal del propi rector. La seva consecució fou, sens dubte, l'èxit professional més important de la seva vida. Per tant, per a ell, era molt important deixar constància a les generacions posteriors (tant als capellans successors com al parroquians) de tot l'esforç que li havia suposat la seva consecució. Fèlix Boter volia que el recordessin per aquest fet, que la seva memòria perdurés més enllà del seu temps. I els llibres sacramentals de l'església garantien aquesta perdurabilitat. Per tant, era conscient de la rellevància històrica que hauria de tenir el seu escrit:

“per que a vist comprega qualsevol de nos successors rectors amb quants alientos se pot emprendre qualsevol cosa que sigui a major gloria de Deu y en augment de esta parroquial iglesia”².

La fàbrica de la capella

Feia molts anys que a Blanes era latent una creixent devoció per la Verge Santíssima dels Dolors. Prèviament a la construcció de la capella, ja consta que anualment la vila celebrava una festa per a major devoció de *“la Verge Adolorida”*. Així que Fèlix Boter ho va tenir relativament fàcil per a convèncer els obrers de l'església i els parroquians. Però l'embrió o detonant definitiu que impulsà la construcció d'una capella dedicada a aquesta sagrada representació fou la generosa donació que féu el dia de la seva mort, Felicià Valeri Miralbell, ciutadà honrat de Barcelona, administrador de la capella de l'Esperança de Blanes. Elisabeth Miralbell, la seva vídua, hereva universal i usufructuària de tots els seus bens, oferí un gran

¹ Fotografia antiga de l'església parroquial des d'un costat de la vila. Al seu costat encara es visible l'antiga capella dels Dolors.

estipendi monetari per major lluïment de dita festa. En paraules del propi rector, aquesta devota generositat va “mourer més los animos a favor de la fabrica com així es estat”³. En poc temps, s’escollí el terreny, es féu un projecte i es designaren diversos preveres per administrar i supervisar la fàbrica de la capella, entre aquests: Joan Rigals (doctor en medecina), Joan Ferrer del Puig (pagès), Fèlix Verdera (apotecari) i el propi Fèlix Boter (rector)⁴. Quan les obres de la capella ja estaven iniciades es van afegir com a nous administradors Josep Miralbell (notari) i Garau Garet (oller).

L’inici de les obres no es féu esperar, la tarda del 8 de setembre 1731 acudiren a l’església els comuns eclesiàstics, totes les confraries i molts ciutadans de Blanes per dipositar la primera pedra de la capella que s’havia de construir. Aquest honor va recaure a Jaume Ciurana, un membre de la comunitat de preveres que féu una generosa contribució de seixanta lliures i “amb estas se li donà principi de la fàbrica”. La primera pedra encara deu estar soterrada sota dels fonaments dels murs de la capella que antigament donava al Raval. Com era tradicional, es tractava d’una urna de pedra que contenia una ampolla de vidre que empresonava un pergami amb els noms del pontífex romà, del monarca espanyol, del rector i dels regidors, tot acompanyat d’algunes monedes de l’època. La pedra per construir la nova capella es va extraure de l’antic cementiri parroquial que ocupava justament l’espai on s’havia d’erigir. Després que a finals del segle XVII, els francesos varen destruir l’antic Palau del marquès d’Aitona, dipositaren en aquest sector molta quantitat de pedra per tal d’anivellar el replà del cementiri, per fortificar millor aquell angle de l’edifici, un dels flancs més perillosos des del punt de vista estratègic. L’historiador Vicenç Coma i Soley apuntava que aquest anivellament vingué propiciat per la necessitat d’ubicar en aquell lloc algunes peces d’artilleria⁵.

L'àbsida, els contraforts i el mur exterior de la Capella dels Dolors es va construir amb la pedra aprofitada de l'antic cementiri.

La pedra del cementiri fou tanta que aconseguiren alçar una bona part del mur exterior de la capella fins a l'alçada de les claus de volta de Sant Isidre, Sant Elm i dels Peixos⁶ que es poden veure en el Passatge de darrere de l'església. La pedra restant fou extreta de l'enderroc dels murs d'una antiga capella i d'una de les torres de l'antic palau que era a tocar dels murs de la parroquial, ambdues al bell mig de l'anomenat cementiri. El rector Fèlix Boter deixà escrit que la torre era d'una “alçada tan elevada que pujava molt més que la teulada de la mateixa capella (dels Dolors)”. Vicenç Coma i Soley puntualitza que si s'hagués conservat la torre, hauria sobrepassat en cinc metres la seva teulada. Així, a mesura que anaven enderrocant els murs de l'església i rebaixant la torre, les pedres revestien els murs de la nova capella.

Per a fer la calç necessària s'utilitzà el forn de la vila situat a sa Massaneda. La pedra de calç es féu portar de fora. Els mateixos llondros que portaven la sal a l'Escala, en el seu retorn,

carregaven dita pedra del mateix port empordanès fins a Blanes. Foren tantes les fornades de calç que es feren per a la capella que fins i tot en sobrava. Els procuradors de la fàbrica de l'edifici autoritzaren llavors la venda de l'excedent a particulars de Blanes, i l'import de les fornades es reinvertia a les obres per pagar el salari a oficials i manobres. La generositat dels pagesos de la rodalia que portaven les feixines de llenya al forn sense cap cost i la caritat del obrers permeté que les obres de la capella avancessin a bon ritme.

Malgrat que molts mariners eren membres de la confraria de Sant Elm, aquests no quedaren al marge de la construcció del nou oratori i realitzaren generoses contribucions i censals (cadascú segons les seves possibilitats). En els registres notariais es troben diversos exemples, com el de Josep Palau, mariner natural de Blanes que fa una donació d'un censal de 40 lliures ⁷.

Entre els administradors de la capella, les donacions caritatives, bé amb diners o amb espècies, anaven sovintejant. Cal destacar la contribució que féu Joan Ferrer del Puig, que va fer tallar tots els millors pollancres que tenia a la seva finca per a ser utilitzats en la dita fàbrica "sens que ningú de ells costés una malla". Agustí Ferrer i Domènech també féu donació de tres pollancres que va arrancar de la vora del riu la Tordera al seu pas per les seves terres. Una riuada deixava sovint molts arbres caiguts i aquests s'havien d'aprofitar ⁸. Igual de generós es va mostrar Domenech del Mas. Quatre colles de serradors de Tordera van passar a tallar pollancres als boscos de la seva propietat ⁹. Fou tanta la quantitat de fusta que portaren de les finques de vora la Tordera que hagueren de reunir nombroses carretes entre els pagesos de Tordera i de Palafolls, (se'n comptaren més de 52). Traginar tot aquest llenyam no va suposar tampoc cap despesa per als administradors de

Tota la pedra sota la clau de volta dels peixos procedia del cementiri antic. La del damunt era de l'antiga torre medieval.

la capella “doncs vingué també de limosna del veïnat de Tordera”¹⁰. Tan bon punt arribava la fusta a Blanes, era tallada pels mestres d’aixa de la vila. Al mateix temps que s’anava treballant en la fusta, els peons avançaven l’obra cuita, és a dir, la rajoleria de l’edifici. Per coure les totxanes i les teules, Josep Valldolig va oferir el seu forn durant tot un any. Les peces cuites per a la capella foren considerables: uns 2.000 maons per enrajolar el paviment, altres 4.000 totxanes per revestir els murs fins a la barbacana de la teulada, 12.000 rajoles per a fer les voltes, 2.000 més per a formar la cornisa i 7.000 teules per compondre les teulades. A pesar de la gran producció que va sortir del forn Valldolig, s’hagueren de fer portar altres 8.000 totxanes de Barcelona.

Les obres progressaven i el dia de la Concepció de Maria Santíssima de l’any 1736 l’edifici ja tenia la coberta acabada. Fou llavors quan s’inicià tota la decoració de les voltes fent venir, per aquest efecte, un oficial de Mataró (del qual no ha transcendit el nom) per a efectuar la traça fins a “tenirla al estat de tota perfecció i lluíment de parets”. A finals del mes d’abril de 1739 ja estava tot l’interior fet. Les fortes despeses de l’última fase de construcció deixaren els cabals dels administradors sota mínims i fou necessari recórrer a almoines de particulars. De nou, les contribucions foren molt generoses i de procedència diversa, a tal d’exemple: Francisca Palau (que vivia a Holanda) va fer arribar 230 lliures a través del seu fill, Mariana Domenech del Mas i Ferrer donà 140 lliures, el bisbe Tomàs de Bastero, 283 lliures més, la resta de finançament s’obtingué de preveres de la vila que piadosament celebraren aniversaris i oficis de difunts a la parroquial. De l’únic que es lamentava el rector Fèlix Boter era que la Universitat de la vila no hagués estat igual de contributiva que els seus feligresos, “a esta santa fabrica se ha mostrat sempre tant poc caritativa est comú que no obstant de haber moltes vegades demanats als regidors alguna limosna ja mai ne havem lograt un diner”¹¹.

Mur de pedra amb fileres de totxanes que sostenien l'arrancada de les voltes de la capella.

El 20 de juliol de 1737, l’il·lustríssim Bisbe de Girona, Baltasar de Bastero i Lledó, a propòsit d’una visita pastoral, va verificar com n’estava d’avançada la fàbrica de la capella de Nostra Senyora dels Dolors gràcies que els administradors i molts parroquians s’havien esmerçat a contribuir i cooperar per fer prosperar les obres. Segons paraules del propi bisbe: “La capella de Nostra Sra dels Dolors, que en sa capacitat, art y hechura en ser acabada serà una de las millors de nostra Diocesi que tot se deu a la grandissima devoció del rector y parroquians a la Verge Adolorida, que ab sos medis, efectos, treball y aplicació, ha sabut tan ben idearla y posarla en obra”¹². Durant la visita el bisbe va determinar, entre molts assumptes, donar llicència de sepultura a les famílies dels administradors de la capella en compensació pel seu esforç en la consecució de l’empresa. Així, a Josep Miralbell, Joan Rigals, Joan Ferrer del Puig, Agustí Ferrer Domènech, Garau Garet, i al propi rector, Fèlix Boter, se’ls concedí i donà llicència de sepultura a l’interior de la capella de Nostra Senyora dels Dolors, perquè poguessin fer i construir dins del referit recinte una sepultura o tomba còncava coberta amb una llosa per a cadascun d’ells, per a les seves famílies i per a qui ells i els seus hereus escollissin. Amb la condició que totes les sepultures presentessin les mateixes dimensions

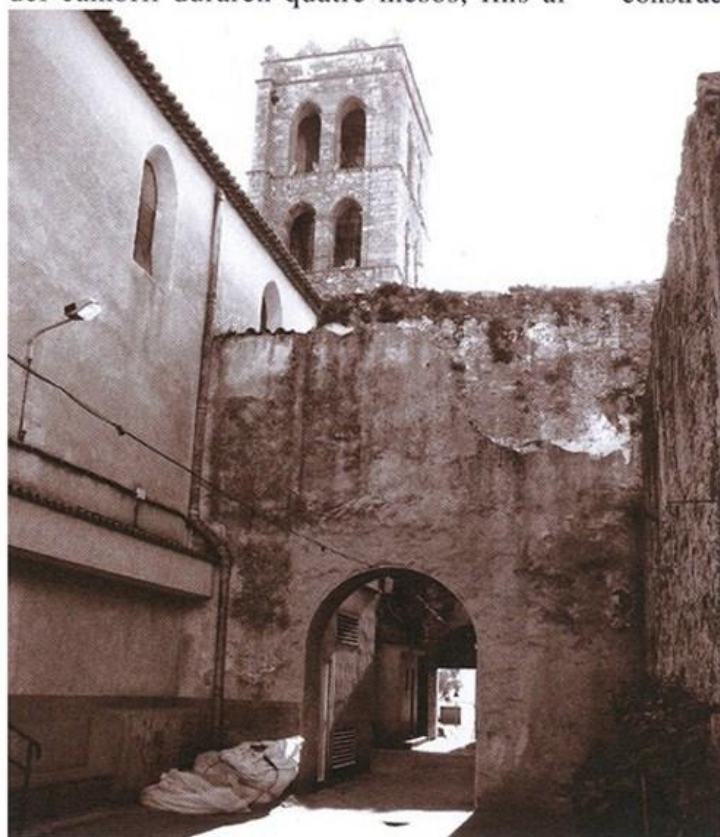
i factura, i que fossin distribuïdes de manera harmoniosa per contribuir al major lluïment del paviment 13.

Construcció del Cambril i les Santes imatges

Els primers de juny de 1741 es va començar a bastir el cambril que ocupava gran part de l'altar i que acolliria la imatge de Nostra Senyora dels Dolors. Devia estar format per una petita capelleta que s'alçava fins al sostre de l'oratori, que presentava una gran obertura central que permetia veure les imatges. No sabem si a la part superior hi havia un petit lucernari o entrada de llum, però l'àbsida poligonal encara conserva les traces d'una finestra enlairada que devia servir per il·luminar la seva part posterior o les escales que accedien a la capelleta. Les obres del cambril duraren quatre mesos, fins al

setembre del mateix any i tot tingué un cost de prop de 500 lliures 14.

Finida la capella, el cambril i els ornamentats segons el gust de l'època, es feren les santes imatges, que consistien en una Verge adolorida que acollia a la seva falda el cos inert i nu del Crist mort. Aquestes s'encarregaren a l'escultor mataroní Salvador Berenguer. Costaren 56 lliures, a les quals calia afegir altres 28 del daurador, que probablement fou Emmanuel Soler (com es veurà unes línies més avall). Les peces es fabricaren al taller que el propi escultor tenia a Mataró. Es portaren fins a Blanes per mar, a bord del llagut del patró Sebastià Carbó. No es tenen gaires notícies de la vida i obra de Salvador Berenguer, excepte que, juntament amb altres escultors mataronins com Francesc Tor o Antoni Cabot, l'any 1761, va col·laborar amb el també escultor Carles Morató en la construcció del retaule major de Santa Maria

Antiga porta d'accés a la capella dels Dolors des de la capella del Santíssim Sagrament.

de Mataró ¹⁵. L'únic testimoni visual que es té de la seva obra és un conjunt de figures que va realitzar l'any 1744 per al misteri de la Verònica de la confraria del Roser de la parroquial de Mataró. Malauradament, com tantes altres peces, aquest va ser destruït el 1936.

Les santes imatges de Jesús i de la Verge Dolorosa es col·locaren el 17 de setembre de 1741 a l'interior del cambril, el dia que se celebrava la festivitat de Maria Santíssima amb dos solemnes oficis cantats. El conjunt del cambril finalitzà amb una pintura que cobria la capelleta. Gràcies a un petit rebut, que apareix intercalat entre els fulls del llibre de la Congregació dels Dolors, sabem que l'any 1742 el pintor Antoni Viladomat va rebre d'Emmanuel Soler (el daurador esmentat) la quantitat de 33 lliures i 12 sous per pintar dos llenços, un quadre de Nostra Senyora dels Dolors, i altres 7 per una obra menor que representava a Sant Felip Benici. La primera de les pintures devia ser de certes dimensions i segurament servia de teló a l'obertura del cambril, a la manera d'una bambolina o plafó que mitjançant un mecanisme o corriola pujava i baixava, amagant o deixant al descobert les

imatges a conveniència. Hem de pensar que moltes d'aquestes representacions quedaven ocultes darrere d'una cortina gairebé tot l'any, essent només visibles els dies en què el calendari assenyalava una festivitat mariana ¹⁶.

La capella del Santíssim Sagrament

A la capella dels Dolors s'hi accedia en traspasar un arc flanquejat per un portal de dos batents fets amb fusta blanca de pollancres. Aquest accés encara existent, es trobava a la dreta de la Capella del Santíssim Sagrament, construïda uns anys abans. La capella del Santíssim formava una estructura de creu grega i un d'aquest creuers, el de la dreta de l'altar, servia d'antesala o rebedor de la pròpia capella dels Dolors. Aquest espai tenia la mateixa llargada que una de les capelles laterals de l'església i servia per separar i diferenciar les dues veneracions. Al centre de la capella del Santíssim Sagrament, encavalcat sobre unes petxines decorades amb motius ornamentals i figures de terracota i guix, s'hi alçava una cúpula coronada amb un cimbori carregat de relleus de dubtosa qualitat artística ¹⁷.

La referència més antiga que es té d'aquesta capella és del 14 de desembre de 1685 que va ser beneïda. L'obra finalitza amb la construcció del retaule executat per l'escultor Pere Alié de Canet de Mar ¹⁸. Aquesta capella, al igual que la dels Dolors, va ser destruïda l'any 1823 i es van perdre totes les seves imatges i retaules. En pocs anys es va reparar i construir un nou retaule d'estil neoclàssic amb un cambril espaiós. Les magnífica fotografia que es conserva a l'Arxiu de Blanes del retaule del Santíssim Sagrament no és l'original de Pere Alié, és, sens dubte, una obra neoclàssica posterior a la data de la seva destrucció. El retaule antic contenia una custòdia, ricament treballada, com a representació del Santíssim Sagrament. La imatge del Sant Crist (una incorporació tardana, segurament de principis del segle XX) que

Misteri de la Verònica de la confraria del Roser de Mataró, realitzat per l'escultor Salvador Berenguer l'any 1744. Destruït el 1936 (MASMM).

apareix a la fotografia de l'altar venia a substituir, sens dubte, la desaparició d'aquell objecte tan preuat.

L'antic historiador Vicenç Coma i Soley apunta que la fàbrica del creuer de la capella del Santíssim Sagrament hauria de relacionar-se amb la construcció de la capella dels Dolors, però, per més que reviso les dades de les quals dispo, no hi veig cap relació aparent.

Les dificultats de la fundació de la congregació

Quan les obres de la capella ja gairebé eren finides, Fèlix Boter inicià les instàncies per demanar la llicència per a la fundació de la confraria dels Dolors. Va remetre una sol·licitud a Gabriel Pou, il·lustre pare provincial de l'orde

dels servites de Catalunya¹⁹ demanant que li fes l'honor de concedir a la parroquial les llicències necessàries per fundar la congregació del Dolors de la Santíssima Verge a Blanes, desitjós de propagar la passió de l' "Adolorida Mare"²⁰. Estranyament, la carta li fou retornada al·legant que aquesta s'havia de fer arribar al prior del convent dels pares servites de Barcelona i no al pare provincial. Després de canviar l'estil de la carta i tornar-la a enviar, aquest cop al prior del convent, de nou li fou negada la llicència, oferint-li només l'agregació. Fèlix Boter no comprenia ni els retrets ni els obstacles que hi posaven els frares servites per l'adjudicació i fundació de la congregació²¹. Però tot tenia una explicació lògica; el rector de Blanes s'havia deixat emportar per l'entusiasme i havia fet la teulada abans d'erigir la casa, és a dir, va construir la capella abans de sol·licitar la llicència de la congregació. Com es descriu en

Mida lo lo infra escrit Com tindrà Felix de Manuel
 Soler Dorador la Camarada de nostra Itey i iura dotu.
 Sany quats son en paga de l'Pintor lo quadre de nostre de
 de l'ay d'olors Com tindrà de aler nebur alay de l'ay
 per lo aler pintat lo quadre de S. Felip Benicó, fet
 un altre quadre per orde del V. M. de l'ay de l'ay
 vida de Blanes. Y quada l'ay o fírmu vig el
 6 de juliol de 1742 Antoni Viladomat Pintor

Me aparegut tenia continuada esta rebuda a' est l'ay
 p'aque sempre juga constan lo import del dos ex:
 quetay quadre. Felix Boter de l'ay

Rebut del pagament de dues pintures signat el 1742 pel pintor Antoni Viladomat (AMBL)

la correspondència del propi Boter recollida en el llibre d'indulgències: “estos reparos segons les notícies que després tinguí nasqueren del molt que dits pares servites al no haverlos demanat llicència per construir la capella quant de tot esto no cuidí per tenirla de sa ilustríssima”.

El rector s'enfrontava a un anguniós problema, després dels esforços econòmics que havia suposat per als feligresos de Blanes la construcció de la capella, tot podia quedar en no res, si no es podia aconseguir la llicència per a la fundació de la confraria. Així, davant de les dificultats i la negativa dels pares servites, a primers de juliol de 1739 s'escrigué una carta a totes les congregacions del principat per tal de sol·licitar la seva germandat, i així aconseguir un major suport per poder mudar l'opinió del prior provincial dels servites. Fou llavors quan l'il·lustre Don Gaspar de Bastero i Lladó, germà

del bisbe de Girona, canonge de la catedral de Barcelona i prior de la venerable congregació dels Dolors de Barcelona va oferir-se a actuar de mediador per tal de desbloquejar el procés.

Eustaqui Trallero, pare prior provincial de l'orde servita, després de rebre una carta on Fèlix Boter reconeixia el seu error i després de diverses entrevistes amb Gaspar de Bastero a Barcelona, va transigir concedint la fundació que els feligresos de Blanes reclamaven. Fou tan providencial la intervenció de Bastero que el rector li dedica unes línies de gratitud en el llibre d'indulgències: “dono bastanta llum perquè tots puguin comprendre lo que passà en dita fundació y lo molt que esta venerable congregació deu a dit illustre señor (Tomàs de Bastero) son més valerós protector com així se veu en cartes, benefici que ja mai deu esser oblidat entre los congregants desta Santa i Veneravle congregació als quals prego tinguin present en sos sants

Antic altar neoclàssic del Santíssim Sagrement. Abans del 1936. Fons Mn. Emili Cornellà (AMBL).

exercicis”²². Tot quedà signat davant de notari el 20 de setembre de 1739. El pare prior servia, Eustaqui Trallero, i Fèlix Boter, com a representant parroquial, davant dels administradors i testimonis, oficialitzaren la fundació de la congregació dels Dolors²³.

La festa de consagració de la capella

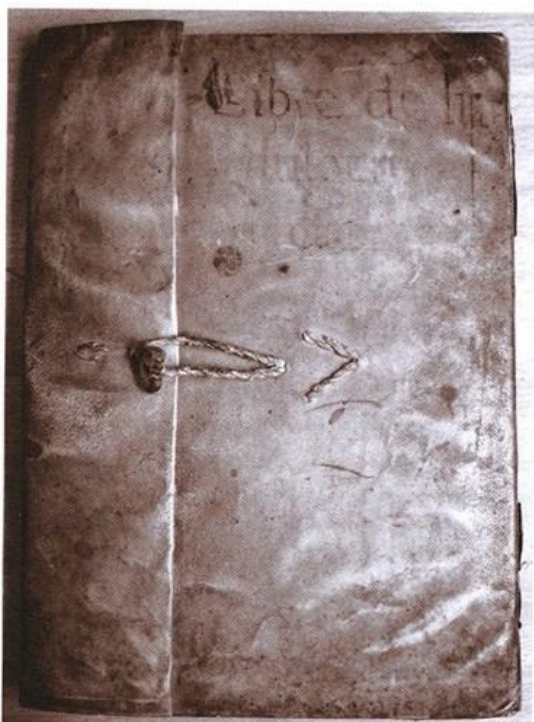
El 8 de setembre de 1739, dia de la nativitat de Maria Santíssima, quan havien transcorregut vuit anys des de que es començà la fàbrica de la capella es va celebrar la seva benedicció i consagració amb gran concurrència de gent. Així descriu aquell moment el rector Fèlix Boter: “Amb llicència de sa illustríssima beneí eixint del presbiteri de la parroquial iglesia la professó a modo de professó claustral y fou ab tal concurs del poble que apareixia un dels dñas mes principals del any concorrent amb la alegria que se deixa considerar”²⁴. El ritual s’observà de la següent manera. Primer es va llegir el llibre de la congregació i es fundà la congregació dient en llatí, en veu alta i en presència d’un notari, les paraules acostumades en aquests casos: un enaltiment de la figura de la Verge Dolorosa i l’acte de benedicció de la congregació. Després de la benedicció es féu una prèdica, es repartiren els sants escapularis, els hàbits, i es va oficialitzar la fundació de la venerable congregació de la Verge Adolorida escollint els obrers i oficials entre els homes assistents. A la tarda del mateix dia fou el torn de les dones que, igual que havien fet els homes, escolliren les seves representants. Tota la funció va finalitzar de nou amb una altra benedicció i amb el cant de l’himne *Te Deum Laudamus* amb solemnitat major²⁵.

Pocs dies després, el tercer diumenge del mes de setembre, que coincidia amb el dia de Nostra Senyora dels Dolors es feren les celebracions festives pròpiament dites. Començaren el dissabte, la vigília de les festes, amb un concert

coral de *Te Deum*. Aquell dia es posà la capella tan ricament adornada com ho demanava la mateixa solemnitat. Diumenge es féu venir la banda del regiment d’infanteria de la Reina “qual se componia de deu musics y tots de gran habilitat que ja deixa considerarse essent de un regiment tal”. Aquest regiment es trobava llavors aquarterat a Mataró. En tenir notícia de la importància de l’esdeveniment, tots els músics accediren a tocar gratuïtament “sols se acontentaren que solament sels paga lo gasto”. La banda anava acompanyada d’uns quants cantants que sumaren les seves veus al concert d’instruments. Fou un dels espectacles musicals més recordats entre la gent de Blanes, almenys això es desprèn de les paraules del propi rector: “uns i altres compogueren tan solemne cantoria que tenen per ser los homens més bells que ja mai en dita iglesia se ha vist igual solemnitat com així també diuen haverho oir dir”. Amb igual respecte els dies següents se succeïren tot

Medalló amb una figura i restes de decoració vegetal d'una petxina de la capella del Santíssim Sagrament.

Llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors de Blanes (AMBL)

tipus d'oficis religiosos ²⁶ amb la presència de rectors i diaques de les parròquies properes a Blanes. Dits oficis culminaren dimarts, quatre dies després, amb un ofici de difunts amb la participació de músics i cantants, amb l'assistència de tots els rectors que hi havien participat, els administradors, el preveres i de tots els donants i artífexs de la fàbrica de dita capella.

Fou tanta la gent de Barcelona, Mataró i Girona i dels pobles de la rodalia que vingué a Blanes durant aquest dies atrets per aquests esdeveniments de caràcter religiós, musical i festiu que "apareixia esta vila un dels pobles o ciutats de mes concurs." Mentre a l'interior del temple se succeïen els actes religiosos, altres celebracions teatrals de caràcter laic també tingueren lloc a la vila, per entretenir la gent local i forana que omplia places i carrers. És interessant constatar com el mateix diumenge a

la nit es va representar amb gran èxit al carrer Ample una comèdia anomenada "Vendir la obligació".

El llibre d'indulgències de la congregació

Molts dels esdeveniments registrats i descrits en aquest article s'han extret del llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors de l'Arxiu Municipal de Blanes, que conté documents que daten entre 1739-1741. Suposa un valuós instrument per a completar i contrastar la informació aportada per Fèlix Boter en el llibre de Baptismes. El llibre de la congregació recull el nomenament de la congregació dels Dolors de Maria Santíssima, els actes de la fundació de la congregació, els censals i el registre d'indulgències. També s'hi apleguen les còpies de butlles de santedat dels pontífexs Benet XIV, Climent XII i Urbà VIII, junt amb un important recull de cartes originals concedint indulgència a favor de les imatges de Jesús i Maria Santíssima de dita capella, rebudes dels principals bisbes i arquebisbes de totes les diòcesis catalanes i moltes altres de la resta d'Espanya ²⁷. Al final, s'hi inclou un breu recull de la correspondència entre Don Gaspar de Bastero i Lladó, canonge de la catedral de Barcelona, i Fèlix Boter on s'expressen les diligències i dificultats ja explicades per la fundació de la confraria, perquè "així siguin més duradoras estas santas memorias; que si be procurí amb les forces mes posibles totes les practicades diligencies per a construir la capella ²⁸.

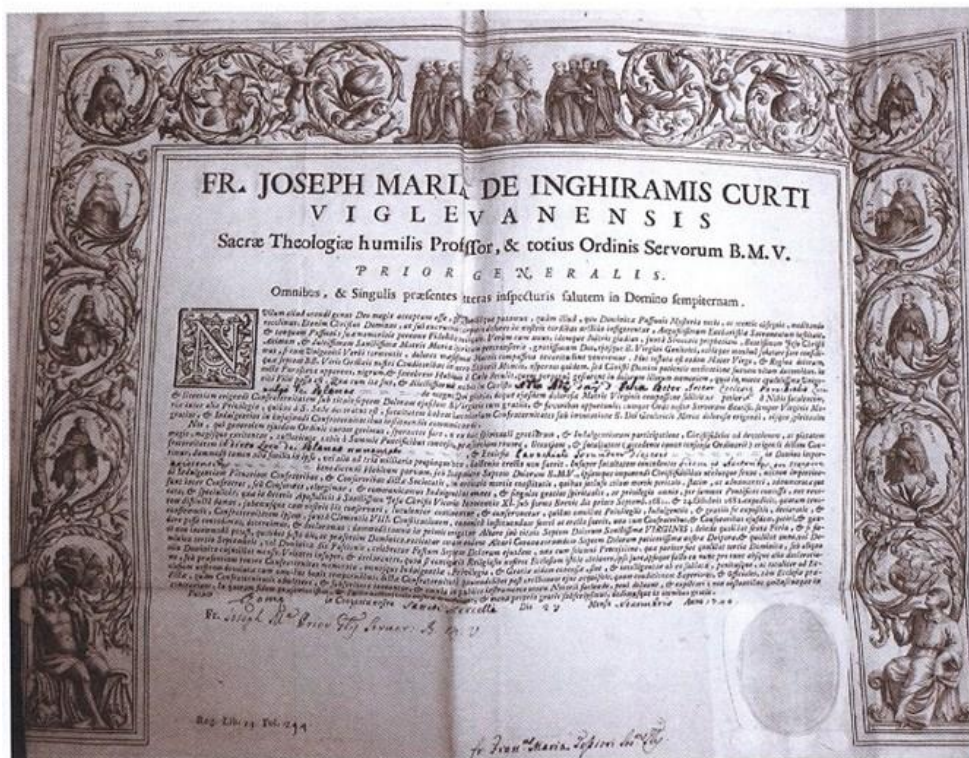
Però, el document més valuós d'aquest volum, tant per la seva significació com pel seu valor artístic, és la llicència de fundació de la congregació dels Dolors, concedida per Josep Maria de Inghirami, prior general dels servites, expedida des del convent de Sant Marcello de Roma ²⁹. Es tracta d'un interessant gravat a l'aiguafort, amb una bella factura i ricament

ornamentat al gust de l'època. A la part superior de la llicència, s'hi representa la Verge dels Dolors, amb les set espases clavades al cor. Al seu costat, hi apareixen representats set monjos, els set sants fundadors de l'ordre dels servites dels quals, encara a l'actualitat, no es té un registre clar dels noms. Al marge destaca una generosa i capritxosa vegetació floral que forma volutes i cercles que serveixen de marc a altres 8 figures, sants i beats pertanyents a l'orde dels servites. Aquests, dels quals només es representa mig cos, emergeixen d'una flor o de les fulles d'una palma depenent de si foren martiritzats en vida o no (recordem que la palma és símbol de martiri). Així, en ordre descendent, d'esquerra a dreta, s'hi troben: Sant Felip Benici, el beat Benincasa, Santa Juliana Falconeri, el beat Francesc Patrici, Sant Pelegrí Laziosi, el beat Periteu Malueris, el beat Joaquim Picolominous i el beat Joan Angel Porro. El que més crida l'atenció d'aquest gravat és el seu estil i factura,

que recorda les obres de Francesc Tramulles, insigne gravador del segle XVIII. A pesar d'això, atès les poques estampes que s'han conservat d'aquest autor, seria molt agosarat realitzar una atribució. El que sí que és ben clara, tant en el dibuix com en la tipologia de les figures, és la influència del taller d'Antoni Viladomat (recordem que Francesc Tramulles fou deixeble seu). Per tant, es pot afirmar, sense gaire marge d'error, que l'autor d'aquest aiguafort va estar vinculat al taller de dit mestre o fins i tot en va ser deixeble.

La processó dels Dolors de Maria

Des de la fundació de la congregació dels Dolors, cada any, el divendres de passió es feia la processó dels Dolors de Maria Santíssima. Aquest dia sortien les imatges titulars de la capella, el Sant Crist i la Verge dels Dolors, a

Llicència per la fundació de la congregació dels Dolors de Blanes, expedida pels pares servites el 1740 (AMBL).

recórrer els carrers de la vila sota la mirada atenta dels seus ciutadans. Si per algun accident o inclemència meteorològica aquesta processó no es podia realitzar, es feia qualsevol altre dia que els administradors de la confraria consideraven convenient. A mesura que transcorrien els anys, aquesta processó va anar sumant adeptes i passos que la convertiren en la més lluïda de Blanes. El 1769, el Doctor Joan Rigals de Blanes, gran devot de la Verge Adolorida, va enriquir la processó amb la donació d'un misteri o pas. El primer representava el Sagrat Enterrament de Jesucrist i es componia de cinc figures: una de Jesucrist difunt, una altra de Maria Santíssima adolorida, una de Sant Joan Evangelista, una de Josep d'Armatia ³⁰ i l'última de Sant Nicodemus ³¹. El pas fou cedit a la Confraria de Sant Pere i Sant Andreu de l'església de Santa Maria de Blanes. En virtut d'una concòrdia feta entre Joan Rigals i la confraria dels gloriosos

apòstols Sant Pere i Sant Andreu de la parroquial de Blanes, convocats i reunits a casa de Joaquim Piferrer subdelegat de Marina de Blanes, acordaren, tant uns com altres, que la donació de les figures o imatges anaven condicionades a l'obligació d'anar i assistir cada any amb dit misteri a la processó dels Dolors de Maria Santíssima ³². L'acta de donació finalitzava amb un apercibiment "que per ninguna causa o raó puguin los dits administradors cofrades de dita confraria excusarse ni deixar de fer aportar en la sobredita professó dels Dolors amb asistencia y modo sobredit porque en tal cas lo dit doctor Joan Rigals vol y es de entre dites parts concordat que dits misteris son les figures o imatges de aquell se les pugui pendrer la venerable congregació". En altres paraules, si els confreres incomplien cap any la seva obligació de fer sortir les imatges en processó de la Verge dels Dolors, el donant es veuria

Nostra Senyora dels Dolors envoltada pels set frares fundadors de l'ordre servita. Llicència de la fundació de la congregació (AMBL).

Petxines i voltes que sostenien la cúpula del Santíssim Sagrament.

legítim a recuperar la propietat dels misteris o passos processionals. Dit això, un parell d'anys després, el 1771, Joan Rigals féu donació d'un nou pas per a la processó dels Dolors. Es tractava del misteri de la Fugida a Egipte consistent en tres talles policromades: el Bon Jesús, Maria Santíssima i Sant Josep, que se cedí a la confraria de Sant Roc i Sant Antoni també de l'església parroquial de Blanes. Els termes i condicions de la cessió foren els mateixos acordats fa uns anys amb la confraria de Sant Pere i Sant Andreu³³. Documents més tardans indiquen que la família Rigals encara cedí una darrera imatge: un Sant Crist, en aquest cas directament als membres de la confraria dels Dolors perquè en fessin ús durant la dita processó³⁴. Aquesta imatge va estar llargues temporades exposada a la pròpia capella malgrat l'acord que obligava als confreres a retornar-la a casa dels Rigals després de fer-ne ús. Als misteris anomenats, encara cal afegir-hi el misteri de la Soledat, propietat de la

confraria de Santa Anna, fundada a la capella de Sant Jaume de l'Hospital de pobres³⁵.

A finals del segle XVIII devia ser tot un espectacle assistir a la processó dels Dolors de Dijous Sant, amb tants misteris desfilant, una iconografia tan rica, amb talles escultòriques ben elaborades, vivament policromades i banyades pels forts contrastos de llum i penombra propiciats per les candeles que donaven al rostre de les figures un aspecte desconcertant i fins i tot aterridor. Els passos anaven acompanyats per tots els administradors i confreres, els quals eren portadors d'entre quatre i sis atxes enceses a les mans que precedien el misteri de la Verge dels Dolors.

Però aquesta representació, almenys tal i com s'ha descrit, va durar pocs anys. El 1799 Josep Antoni Rigals, descendent del donant, va reclamar la possessió de la imatge del Sant Crist que habitualment guardava a la seva casa de

Blanes, perquè n'era el legítim propietari. El detonant del conflicte rau en el fet que els membres de la congregació dels Dolors, un cop extreta la imatge de casa del seu propietari i després de fer-ne ús a la processó de Dijous Sant es negaren a tornar-la manifestant el domini i la legítima possessió de la imatge, al·legant que si els Rigals la tenien a casa seva, era perquè així ho permetia la congregació i els oficials de la junta secreta, no com a propietaris, sinó en qualitat de depositaris i custodis. El demandant va despatxar la corresponent denúncia, les cartes citatòries i mandatòries, fins que la causa fou portada al tribunal de la cúria eclesiàstica de Girona. Josep Antoni Rigals ofès a causa de l'apropiació indeguda de la imatge del Sant Crist, va reclamar també que tornessin a la família la resta de misteris que havia donat el seu progenitor per haver-se detectat un incompliment de la clàusula que obligava a fer sortir dites figures tots els Dijous Sant. Almenys, així ho manifesta una petita anotació que apareix

al marge de l'acta de donació de les figures que es féu l'any 1771, on s'explica que el 1799 foren retornades totes les figures a la família Rigals perquè els confreres no les havien fet aparèixer a la processó segons manava la dita donació o concòrdia.

Destrucció i desaparició

La capella passaria, en pocs anys, de la fulgència i esplendor a la ruïna més absoluta. Aquesta part de l'església parroquial fou especialment castigada pels esdeveniments històrics que succeïrien els segles següents a la seva construcció, deixant pocs vestigis que permetin intuir un passat fulgurant. El primer espoli i destrucció documentat succeeix poc temps abans de la primera guerra carlina (1833-1840), durant l'aixecament reialista de 1822-1823, quan les tropes lliberals que s'enfrontaven als "malcontents" o "agraviats" van fer-se forts a l'interior de l'església parroquial, i van provocar un incendi que no només va destruir el seu altar, sinó també la capella veïna del Santíssim Sagrament. Aquest incendi va tenir lloc el 24 de juny de 1822. Després es va recompondre la capella i es van encarregar noves figures. Un segle després, el 22 de juliol de 1936, l'església va tornar a patir altres atrocitats, que aquesta vegada destruïren definitivament tant la capella del Santíssim Sagrament com la dels Dolors, profanant les seves tombes i reduint a cendres totes les seves imatges. Només es varen salvar alguns dels seus murs exteriors, les portes d'accés, les pilastres, les petxines i els arcs que sostenien la cúpula de la capella del Santíssim que avui són els únics testimonis de la seva existència. Acabada la Guerra Civil, començaren les obres de restauració de l'església que dissortadament no afectaren l'estat aquestes dues capelles, avui convertides en un ampli pati interior de sorra on juga la mainada.

Restes de bandes d'enguixats ornamentals
de la capella del Santíssim Sagrament

Gabriel Martín Roig

Historiador i llicenciat en Belles Arts

Notes:

- 1.-Llibre de baptismes de Santa Maria de Blanes 1713-1746 (ADG-Arxiu Diocesà de Girona).
- 2.-Ibidem (ADG).
- 3.-Ibidem (ADG).
- 4.-"Constitució dels administradors de la Capella dels Dolors de Santa Maria de Blanes", 7 març de 1738, Manuale, Fons de les notaries de Blanes, 1735-1739, BI 276 (AHG-Arxiu Històric de Girona).
- 5.-Coma i Soley, Vicenç. Santa Maria de Blanes, Barcelona, Editorial Balmes S.A., 1941, pàg. 70-71.
- 6.-Cal recordar que des de finals del segle XVII i durant la primera meitat el segle XVIII es remodelaren la majoria de capelles gòtiques de l'església de Santa Maria (Sant Elm, El Santíssim Sagrament, El Roser...), enderrocant la teulada per a construir cimboris i obertures zenitals, que havien de proporcionar una il·luminació més generosa i dramàtica als nous retaules. Això explica la presència de moltes claus de volta gòtiques escampades pel voltant de l'església, algunes d'elles llavors varen ser incorporades per embellir els murs de les noves construccions.
- 7.-Donació de Josep Palau per la fabrica de la capella de Maria Santíssima dels Dolors, 2 de gener de 1735, Manual, Fons de les notaries de Blanes, 1732-1736 BI 275 (AHG).
- 8.-Alguns propietaris marcaven amb dibuixos l'escorça dels arbres que tenien arran de la Tordera per reconèixer la fusta que era de la seva propietat quan aquesta era arrossegada per les aigües. Els arbres d'Agustí Ferrer i Domenech portaven uns senyals o gravats que representaven llaguts, barques i galeres. Atestació, 22 de febrer de 1736, Op. cit., BI 276 (AHG).
- 9.-En premi a aquesta gran caritat que féu la casa Domenech del Mas el bisbe de Girona els concedí el dret de sepultura dins de la capella com consta en la consuetud.
- 10.-Llibre de baptismes de santa Maria de Blanes 1713-1746 (ADG).
- 11.-Ibidem (ADG).
- 12.-"El bisbe Baltasar de Bastero concedeix llicència de sepultura als administradors de la capella dels Dolors", 1 de maig de 1741, Manuale instrumentorum del notari Josep Rovira i Quer. Fons de les notaries de Blanes 1741-1746, BI 279 (AHG).
- 13.-Malgrat que la concessió de llicència de sepultura s'acorda el 20 de juliol de 1737, no es rubrica en un document notarial fins al 1 de maig de 1741. Ibidem (AHG).
- 14.-Els costos exactes del cambril foren de 487 lliures 7 sous. Llibre de baptismes de santa Maria de Blanes 1713-1746 (ADG).
- 15.-Ribes i Beltran, Marià. El retaule major del temple parroquial de Santa Maria de Mataró. Miscel·lània Puig i Cadafalch, recull d'estudis d'arqueologia, d'història de l'art i d'història oferts a Josep Puig i Cadafalch per la Societat Catalana d'Estudis Catalans, Volum I, 1947-1951, pàg. 366.
- 16.-Rebut de puny i lletra d'Antoni Viladomat, 6 de juliol de 1742, llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors, 1739-1741, (AMBL-Arxiu Municipal de Blanes).
- 17.-Vicenç Coma i Soley es refereix a la decoració dient que eren "motivos de decoración algo anacrónicos y a base de un gusto artístico que podríamos cualificar de definiente."
- 18.-Coma i Soley, Vicenç. Op. cit., pàg. 72.
- 19.-L'orde dels servites o orde dels Pares Servents de Maria fou fundada a Florència en el segle XIII, per set sants fundadors que pertanyien a una mena de confraria dedicada a la veneració de la Verge Maria. Són l'únic exemple d'un orde religiós fundat per set persones igualment destacades en virtut. Adoptaren la regla de Sant Agustí i els seus adeptes vestien un hàbit negre. Concedien les llicències per a la creació de capelles dedicades a la Verge dels Dolors.
- 20.-Carta escrita per Felix Boter i dirigida a Gabriel Bou, 30 juny de 1739. Llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors, 1739-1741 (AMBL).

- 21.-Llibre actualment desaparegut.
- 22.-Correspondència entre Felix Boter i Tomàs de Bastero, 18 juny 1739, Llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors, 1739-1741 (AMBL).
- 23.-Fundació de la congregació de Nostra Senyora dels Dolors de Blanes, 20 de setembre de 1739, Manuale primum del notari Josep Miralbell i Lleu. Fons de les notaries de Blanes, BI 293 (AHG).
- A totes aquestes dificultats cal afegir-hi una de nova, en aquest cas anecdòtica, es tracta d'un intent de robatori de l'església que es va produir el 7 de setembre de 1737, segurament propiciat per les obertures o forats de la fabrica de la capella que deixaven al descobert part dels sòlids murs de la nau. A les tres de la matinada sonaren les campanes de la parroquial i se sentiren veus de "via fora". Això fou suficient per espantar la colla de lladres entre els quals es van identificar un grup de mariners de Lloret. Per a més informació veure, Atestació sobre un robatori a l'església parroquial, 7 de setembre de 1737, Manuale. Fons de les notaries de Blanes, 1736-1739, BI 276 (AHG).
- 24.- Llibre de baptismes de santa Maria de Blanes 1713-1746 (ADG).
- 25.-Ritu que se debe observar en la fundacion de la congregación de la Santíssima Virgen de los Dolores de la villa de Blanes. Llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors, 1739-1741 (AMBL).
- 26.-"lo diumenge lo ofici qual celebrá lo reverent Dn Jaume Ciurana per haverse mostrat tant caritatiu a dita obra al qual ofici feu de assistent de diaca lo Rt Don Anton Mas rector y subdiaca de lo Ntre Sr. Cristofol Puigvert y Ramon de Tordera. A la tarda del mateix dia amb iguals solemnitat se feu una solemne siesta y predicá lo Rt Tomas Vila rector de Fogas. Lo dilluns inseguint la mateixa solemnitat digué lo ofici lo Rt Sr Amado Soler rector de Lloret, fou de ssistent lo Rt Francisco Ramon rector de Malgrat de diaca lo expressart rector de Gasarans y de subdiaca lo Rnt Francesc Repach domer de Tordera. A la tarde del mateix dia se continuá y la siesta y predicá lo Rnt Dn Miquel Guitart fill de esta vila y rector de la Espana". Llibre de baptismes de santa Maria de Blanes 1713-1746 (ADG).
- 27.-Les cartes d' indulgències que es recullen en el llibre són de les següents diòcessis: Màlaga, Tarragona, Barcelona, Girona, Vic, Tortosa, Lleida, Solsona, Albarracín, Urgell, Mallorca, València, Segorbe, Tarazona, Osca, Jaca, Barbastro, Terol, Pamplona, Lleó, Avila, Ourense, Conca, Còria, Oriola, Sevilla, Cartagena, Sigüenza, Astorga, Cadis, Granada, Ciudad Rodrigo, Còrdova, Oviedo, Montañedo, Ceuta, Tuy, Lugo, Santiago, Guadix, Salamanca, Zamora, Burgos, Segòvia i Valladolid.
- 28.-Llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors, 1739-1741 (AMBL).
- 29.-Llicència de la Fundació de la congregació de Blanes, 27 de novembre 1740, Ibidem (AMBL).
- 30.- Josep d'Arimatea. Personatge bíblic que segons la tradició cristiana, era el propietari del sepulcre on va ser dipositat el cos de Jesús després de la seva crucifixió.
- 31.-Sant Nicodemus, igual que Pau de Tars o Josep d'Arimatea, representa el savi jueu versat en lleis que reconeix en Jesús el Messies i es converteix en el seu deixeble i seguidor.
- 32.-"Sobre la donació y cessió de las figuras o imatges que componen lo misteri del Sagrat Entero de Jesucrist", 10 de març de 1769. Llibre d'indulgències de la congregació dels Dolors, 1739-1741 (AMBL).
- 33.-"Sobre la donació y cessió de les figuras o imatges que componen lo misteri de la fugida a Egipte", 4 de març de 1771, Ibidem (AMBL).
- 34.-"Pediment per la possessió de la imatge del Sant Crist", 26 febrer de 1799, Ibidem (AMBL).
- 35.- "Prohibició dels fadrins de la congregació de Santa Ana a no anar amb cap altre misteri que el de la Soledat", 29 de març de 1738, Manuale Instrumentorum del notari Josep Rovira i Quer. Fons de les notaries de Blanes 1737-1741, BI 278 (AHG).